

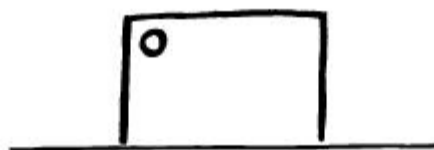
ЗМІСТ

Соціалізм	1
Екстаз відчуттів	18
Десуб'єктивація футболу	30
Як воно — бути м'ячем?	36
Повторення без оригіналу	45
Театр ідентичності та неідентичності	50
І вкрай важливо, щоб лунала музика	55
Теорія та праксис	63
Глупота	69
Розум	77
Зізу	89
Тренерська ностальгія	99
Час Клоппа.....	110
Футбольний історицизм	115
Діставання з минулого	124
Відраза	131
Примітки	140
Бібліографія	145
Подяка	148

Роналдіньо з
ФК «Мілан» на
тренувальних зборах у
Дубаї 2009 року.
Фото: *Karim Sahib/AFP*

СОЦІАЛІЗМ

ПРО ЩО МИ ДУМАЄМО, коли думаємо про футбол?

Це ж стільки всього, стільки складних, суперечливих, взаємовиключних речей: спогади, час, місце, соціальний статус, гендер у всіх його бентежних виявах (особливо в тому, що стосується маскулінності, й фемінності — дедалі більше — теж), родинна ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність, природа колективів — колективів гравців і також колективів фанатів — і часто насильницькі, але подекуди й миролюбні, ба навіть сповнені взаємоповаги взаємини між «нашими» та «їхніми».

Безумовно, футбол — тактична гра. Для підтримання гравців у формі необхідні дисципліна та невтомні тренування, а також — і це навіть важливіше — вони потрібні для побудови й збереження обрисів команди. Команда — це сітка, динамічна структура, матриця з рухливих вузликів, яка ні на мить не залишається незмінна і водночас прагне тримати свою форму. Команда — це мобільна система змінних, яку протиставляють аналогічній системі, тобто команді суперника. Мета цієї системи — попри показники володіння м'ячем, ну чи попри агресивний або, навпаки, оборонний стиль гри — полягає в захопленні простору та контролі над ним. Та, як команда заволодіває територією, має очевидні аналогії з діями поліції чи армії в плані як атаки й відступу, так і захоплення та облоги. Футбольна команда має бути

організована, як маленька армія: компактна, згуртована, мобільна й фахова сила з чіткою системою субординації. Як багато хто вже зазначав, футбол — це продовження війни в інший спосіб, але цілі футболу мають відверто військовий присмак: перемога або, в крайньому разі героїчна поразка¹.

Як свого часу зауважив Білл Шенклі, кумир мого дитинства й легендарний менеджер ФК «Ліверпуль» 1959–1974 років, основне у футболі — це контролювати простір та робити передачі безперервно. Коли ж контроль та передачі поєднані з рухом і швидкістю так, що після кожного пасу перед гравцем із м'ячем відкриваються одразу два-три варіанти подальших дій, тоді команда з м'ячем рано чи пізно обов'язково заб'є. Ну а переможе той, хто заб'є найбільше голів. Усе й справді просто. Утім, як сказав нині покійний Кройф, видатний голландський футболіст і наставник: «грати у футбол дуже просто, але грати в простий футбол — найважча на світі річ». На відміну від таких видів спорту, як гольф чи теніс, ба навіть бейсбол, крикет або баскетбол, футбол — не індивідуалістична гра. Хоча немає сумніву, що як бізнес-систему його розвивають знаменитості які відтак вимагають (і тримують) дедалі більшу фінансову автономію, натомість футбол як гра тримається не лише на окремих гравцях, хоч би яких талановитих. Футбол тримається на команді. Він колективний за своєю суттю. Це дії всіх футболістів, які грають сукупно, один із одним і один для одного, а отже, утворюють мобільну просторову сітку команди. На наступному рівні стоять дійсно обдаровані гравці-індивідуали, як у ФК «Барселона», або й не такі вже зірки, що діють як спаяне ціле, як ефективний приклад самоорганізації, де кожен гравець достеменно знає свою роль у загальнокомандній структурі.

Білл Шенклі
демонструє свою
«ходу Вемблі»,
1973 рік.
Фото: *Evening
Standard/Getty
Images*

Тут мені спадають на думку команди на кшталт ФК «Лестер-сіті» в англійській Прем'єр-лізі сезону 2015/16 (воістину повернув фанатам справжній футбол) чи такі, як збірна Коста-Рики на Кубку світу-2014 або збірна Ісландії на Чемпіонаті Європи 2016 року. Коли йдеться про такі команди, ціле вочевидь є чимось більшим за суму частин.

Невипадково Жан-Поль Сартр, намагаючись досягнути сутності організацій, звернувся саме до футболу². Вільна дія чи діяльність (те, що Сартр називає «праксісом») у випадку футбольного гравця підкорена діяльності команди, вона одночасно інтегрована в неї й виходить за її межі, адже колективні дії групи дозволяють індивіду вдосконалювати свою майстерність через занурення в структуровану командну гру. Те, що відбувається в організованій команді, можна розглядати як постійний діалектичний взаємозв'язок між колективною, спільною діяльністю та яскравими допоміжними діями окремих гравців, які можуть уповні розкритися лише в групі. Увагу Сартра постійно привертає те, як організація утворює зв'язок між індивідуальним і колективним саме в завжди мінливій, динамічній структурі футбольної команди. Переміщення кожного гравця визначені його функціональністю (хороший воротар, тямущий центральний захисник, метикуватий півзахисник тощо), але ці індивідуальні характеристики розвиваються лише у творчій співпраці групи людей, яка добре грає в командну гру. Якщо ж команда на це не здатна, колективна діяльність перетворюється на суто індивідуальну — а відтак розвалюється й гра як така: гравці починають у всьому звинувачувати один одного, а фанати визвіряються на них усіх. Оце і значить «бути не у формі» — і в прямому, і в переносному значенні.